

László József

Tájhaza a magasban

Németh István Péter: Mit hoztál?

A tájhaza fogalma az ország egy részének egységét jelenti. Földrajzilag, történelmileg, néprajzilag behatárolható terület, melyet személyes kötődésünk szubjektív élménnyé alakít. Belőle élünk, táplálkozunk testileg és szellemileg. Szabó Zoltántól Keresztury Dezsőig, Németh Lászlótól Illyés Gyuláig és Takáts Gyuláig sokan vallottak róla. A felnevelő tájról, melyből az eszmélet és a nyelv táplálkozik. E hazán belüli szűkebb terület vonzza a tekintetet és a lelket tocsogó sömlyéneivel, lengő nádasaival, hegyoldalra kaptató szőlőskertjeivel, bókoló diófáival és hús pincéivel. Pihenést és meditációra való ösztönzést nyújt a megfáradt és befogadást áhító léleknek. Erről az élményről szól az a kötet is, amely nemrég jelent meg a veszprémi Új Horizont könyveinek sorában.

E lírai ihletésű esszékötet írója NÉMETH ISTVÁN PÉTER érzékletes stílussal és érzékeny lélekkel vall az öt övező tájról: Tapolca környékéről, a Balatonfelvidékről, az íróknak-költőknek a Magyar Tengerhez fűződő érzelmeiről. A közölt tanulmányok stílusa igen széles skálán mozog. Az ismertető jellegtől a vallomások liráiig, a filológiai pontosságtól a lélekelemzés mélységéig terjed ez a paletta, melyhez az igazi szint a vallomástevő érzékenységének hőfoka nyújtja, megfelelően a modern esztétikai követelménynek, mely szerint a kritika oly mértékben modern és termékeny, amilyen mértékben lehetővé teszi az alkotó egyén személyiségének feltárulását.

A szívmengető táj a Balaton környéke, s a szívben visszahangzanak mindazok, akik megénekeltek vagy csak prózában beszéltek, értekeztek róla. Helyet kap itt Sinka István Csokonait idéző magányossága, Egry József ecsetjéhez méltó, színes prózaverse. Az esszékötet szerzője jól érzékelteti komplex látásmódjával egy-egy mű remiszenciáit Illyés, illetve Keresztury gondolataival megtoldva. Ugyancsak sikeres az a kísérlete, mellyel Illyést elhelyezi a világirodalmi értékrend koordináta-rendszerében, hogy kiderüljön az író örökségének az utódokra maradt gazdagsága.

Filológiai telitalálat a rilkei hatás kimutatása Ottlik Géza prózájában. Ezekre a hangulati, gondolati és stílusbeli áthallások érzékeltetésével utal Németh. Ottlik regényének hősei a rilkei fegyelemmel viselt magányt élik át, miközben figyelik a faszor mögött lebukó napot és a hintázva menetelő első század első szakaszát, melyhez a kikötőbe befutó gálya képe asszociálódik.

Helyet kap a kötetben Batsányi János hitvesének, Baumberg Gabriellának méltó bordala a tokaji bor dicséretéről. A német nyelvű szöveget többszörös magyar fordításban közli: Kunszery Gyula mellett a sajátját is.

A komplex szemlélet szép példája, mikor a szerző felvázolja a tihanyi bor dicséretének apropóján, annak eredettörténetét, tudományos elemzését, a századokon átzenő leírásoktól a bordalok emelkedett hangulatáig, ismertetve azok dionüszoszi, illetve apollóni ihletését, a bor érzék és szívnek szóló gyógyító jellegét a svéd Bellmantól, a német Hanckétől a magyar Csokonaiig.

Szó esik az esszékötetben Tamás István tomaji estéit idéző naplójegyzeteiről. Írók, barátok arcéle villan fel beágyazva a haza és az olvasmányélmények táguló köreibé. Megismerkedhetünk a fiatal Rab Zsuzsa: Fény felé című első verseskötetével. Feltűnik a fiatal poétalány formai fegyelme, Ady-remiszenciái, érzelmi vívódásai, látomásos indulatai, megelőlegezve a későbbi érett költőt és műfordítót. Kerék Imre Trakl-fordításai – Radnóti, Szabó Lőrinc, Keresztury Dezső után – a hűség igényével fellépő alázatos közeledések. Az eredeti szöveg melletti átültetések szinte másokat is csábítanak, magát az esszékötet szerzőjét is. Erdélyi János Trakl-fordításai a „hűtlen hűség” segítségével gyarapítják az osztrák költő magyar nyelvű recepcióját.

Lírai hangvétellő esszé vázlat ismerteti Kiss Benedek költő pályáját. A Szent György-hegy poétája „bazaltorgonák sípjai alatt” hűs olaszrizlinget hörpöl metszett kehelypoharakból, és mámorban égőn tapad a táj szépségéhez. Bordalaiban szerelmesen vall az itálról és a felnevelő tájról, az abban élő emberekről. Babitsi remiszenciák zengnek fel a nagy költő-elődöt idézve, de kicsit önmaga álarcában. Életélménye elsődlegesen természetélmény, mely életfilozófiává magasodik. Ugyanakkor az elvont gondolatok is felolvadnak az érzékelés sokszínű palettáján. A Szent György-hegyi ősz konkrét-

sága a lét- és időélmény absztrakciójába csap át. A múlandóság előtti lélegzetvételnél pillanat érzelmes racionalitása a transzcendenciával párosul.

A kötet méltó lezárása a szerző önvallomások összegező verse Tagore Balatonfüreden. Beleéli magát a nagy hindu költő alakjába, sajátos indiai színezettel érzékelteti a gyógyulni vágyó Tagore füredi látogatását. Panteisztikus életérzés, hindu képalkotás, a természettel való lelki és testi egysülés, a gyógyulásba vetett hit gondolati sávjai határozzák meg e Tagore-ihlette vers szabadon áramló ritmusát.

Németh István Péter érdeme az a beleélő képesség, mely minden művész veleszületett tulajdonsága. Átélt versértelmezései egy költői lelkületű olvasó élménybokrai. Elemző ismertetésében a filológiai precizitás a lírai átélés mélységével ötvöződik. Értő vizsgálódásainak érdeme az átpillantás vágya, az elmosódott, vagy karakteres áthallások felismerése, összefüggések meglátása és láttatása. A művészi alkotási folyamat elsődleges feltétele maga a művész. A műalkotás titka a tárgy és az alkotó temperamentumának összehangzása. Németh tudja, hogy a műalkotás e szubjektív feltétele, az alkotó, milyen fontos egyéniségével, látásmódjával és látató erejével. Az elemzések mögött mindig sikerült kitapintania az alkotó sajátosságát. Igaz, Juhász Gyula szerint „Nem a pacsirta a fontos, csak a dal”, ám a dal mögött mégiscsak jó a művész egyéniségét felmutatni. A műalkotás élmény tárgya, csakis egyéni élmény útján férhetünk hozzá. Ez a befogadó aktív hozzájárulása nélkül nehezen rekonstruálható. Egy szám, egy fogalom racionálisan felfogható. A műalkotás, jelen esetben egy vers vagy egy tanulmány struktúrájának empirikus részén át, a hangrendszeren, adott esetben a nyelvi jelrendszeren keresztül fogható fel.

Az esszé műfaját tekintve kísérlet. Olyan művésztanulmány, mely a lét kérdéseit fejtegeti. Montaigne óta ez alapvető követelmény. Nem azonos az irodalomkritikával. Mellőzi a tudományos apparátust, lábjegyzeteket, hivatkozási pon-

tokat. Az esszé tartalmilag tudomány, formailag művészet, tehát a szakkönyvön túl kezdődik. Lényege nem az új adatok felkutatása, hanem a meglévők csoportosítása és a belőlük levonható következtetések újraértelmezése. A személyiség, az önvallomások jelleg általános sajátossága.

Illik rá Montaigne vallomása: „Magam vagyok a könyvem anyaga.”

Németh István Péter kötetéről szólva a recenzens feladata annak megvizsgálása, hogy a közölt szövegek mennyiben felelnek meg az esszé műfaji követelményeinek. Hozzájárult-e a szerző az elemzett írók és művek alaposabb megismeréséhez? A feltett kérdésre igenlő választ adhatunk. E poétai szívvel írott esszégyűjtemény rá tudott hangolódni az alkotók hullámhosszára. A tőle megszokott empátikus képességgel ismertette meg velünk a tájhaza szépségeit, íróinak, költőinek művészi szférába emelt írásait. Kellő komparatistikai érzékkel kapcsolta össze az analógiát felmutató gondolatokat. A sorok és a szavak mögül kiéreződik az elődök iránti tisztelet, valamint a kortárs-írók őszinte szeretete. Az esszékötetben sikerült feltárni a színes alkotói egyéniségüket.

A cím megértéséhez ismernünk kell a szerző kiskorú élményét. Mit hoztál? Ezzel a kérdéssel, pontosabban ezzel az érdeklődéssel vegyes kíváncsisággal fogadta a könyvtári munkahelyéről hazatérő édesanyját. S mindig akadt valami érdekesség: kitűző, jelvény, miegymás. Mit hoztál? – faggatjuk a szerzőt, Németh István Pétert. S ő a kötetel felel, az elbűvölő tájjal, az érdekes emberekkel, művészekkel, költőkkel, s a Balaton azúrkék tükrével.

Gazdagabbak lettünk egy tájhozát magához ölelő lírai vallomással. Ez a részegység is a teljesség felé mutat: a haza szerelmes földrajzának megkomponálása felé.

(*Új Horizont*, 2003)
1600.